

У монографії відображено результати вивчення проблеми формування комунікативних навичок у старших дошкільників з порушеннями зору та інтелекту. Запропоновано необхідність розглядати комунікативні навички в теоретичному конструкті «комунікативні навички в структурі комунікативного потенціалу». Визначена двокомпонентна структура комунікативного потенціалу особистості та алгоритм його реалізації. Обґрунтовано та розроблено педагогічну технологію формування комунікативного потенціалу особистості дошкільника з порушеннями зору та інтелекту. Поліфункціональність, варіативність та мобільність педагогічної технології забезпечує можливість використання її окремих модулів (блоків) як автономних мініпрограм з формування окремих компонентів комунікативного потенціалу особистості дошкільників різних нозологій. Розроблений зміст та засоби формування комунікативних навичок можуть бути використані корекційними педагогами, вчителями-логопедами, психологами та вихователями дошкільних навчальних закладів з різною формою навчання.

Наталія Бабич

Комунікативний потенціал дошкільників з порушеннями зору та інтелекту

Бабич Наталія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, викладач Київського університету імені Бориса Грінченка (м. Київ, Україна). Практикуючий логопед, консультант медичних мереж "Добробут", "Медіком". Член Європейської асоціації педагогів і психологів "Science", Всеукраїнської громадської організації «Корекційних педагогів України».

978-613-9-46171-4

Наталія Бабич

**Комунікативний потенціал
дошкільників з порушеннями зору
та інтелекту**

FOR AUTHOR USE ONLY

LAP LAMBERT Academic Publishing RU

Imprint

Any brand names and product names mentioned in this book are subject to trademark, brand or patent protection and are trademarks or registered trademarks of their respective holders. The use of brand names, product names, common names, trade names, product descriptions etc. even without a particular marking in this work is in no way to be construed to mean that such names may be regarded as unrestricted in respect of trademark and brand protection legislation and could thus be used by anyone.

Cover image: www.ingimage.com

Publisher:

LAP LAMBERT Academic Publishing

is a trademark of

International Book Market Service Ltd., member of OmniScriptum Publishing Group

17 Meldrum Street, Beau Bassin 71504, Mauritius

Printed at: see last page

ISBN: 978-613-9-46171-4

Zugl. / Approved by: Київ, Інститут спеціальної педагогіки НАПН
України, 2017

Copyright © Наталія Бабич

Copyright © 2019 International Book Market Service Ltd., member of
OmniScriptum Publishing Group

FOR AUTHOR USE ONLY

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	3
ГЛАВА 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ОНТОГЕНЕЗІ ТА ДИЗОНТОГЕНЕЗІ.....	7
1.1. Спілкування та комунікація: спільне й відмінне.....	7
1.2. Науково-теоретичні підходи до формування комунікативних навичок у дітей дошкільного віку.....	15
1.3. Комунікативні навички в структурі комунікативного потенціалу особистості дошкільника.....	32
1.4. Особливості формування комунікативних навичок у дітей старшого дошкільного віку в дизонтогенезі.....	47
ГЛАВА 2. КОМУНІКАТИВНІ НАВИЧКИ В СТРУКТУРІ КОМУНІКАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ ТА ІНТЕЛЕКТУ.....	76
2.1. Теоретико-методологічні засади дослідження комунікативного потенціалу.....	76
2.2. Стан сформованості комунікативного потенціалу дітей старшого дошкільного віку з порушеннями зору, інтелекту та при поєднанні цих порушень.....	101
2.2.1. Особливості сформованості комунікативного ядра.....	101
2.2.2. Особливості сформованості комунікативної периферії.....	119
2.3. Оцінка рівня сформованості комунікативного потенціалу дітей старшого дошкільного віку.....	128
ГЛАВА 3. ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК В СТРУКТУРІ КОМУНІКАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ ТА ІНТЕЛЕКТУ.....	135

3.1. Педагогічна технологія формування комунікативних навичок у структурі комунікативного потенціалу в старших дошкільників із порушеннями зору та інтелекту.....	135
3.2. Ефективність формування комунікативного потенціалу.....	155
3.3. Методичні рекомендації для батьків старших дошкільників з порушеннями зору та інтелекту з формування комунікативних навичок в структурі комунікативного потенціалу.....	164
ВИСНОВКИ	171
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	173
ДОДАТКИ.....	206

FOR AUTHOR USE ONLY

ПЕРЕДМОВА

Формування та розвиток у дітей ключових компетентностей, зокрема комунікативної, стало необхідним і новим концептуальним орієнтиром у дошкільній освіті XXI століття, яке отримало назву «століття комунікативного простору», оскільки одним з основних чинників становлення особистості є комунікативний розвиток дитини. Комунікативна компетентність набуває актуальності як особистісна характеристика дошкільника, що визначає його здатність і готовність встановлювати, а також підтримувати необхідні контакти з іншими особами, ставити мету й досягати очікуваних результатів комунікації.

Компетентнісний підхід, як особистісно-орієнтований, діяльнісний та технологічний, є важливою концептуальною основою, що визначає сучасну методологію оновлення змісту освіти загалом та спеціальної освіти – зокрема. Відтак, пошук ефективних засобів формування комунікативних навичок у старших дошкільників із порушеннями зору та інтелекту набуває особливої актуальності. Відхилення в комунікативній діяльності, які притаманні дітям із порушеннями зору та інтелекту, мають неоднаковий прояв, у різний спосіб піддаються педагогічному впливу.

Узагальнення результатів зазначених досліджень свідчить про те, що формування комунікативних навичок у старших дошкільників із порушеннями зору та інтелекту не виступало предметом окремих наукових розвідок. Водночас наявна науково-теоретична база містить цінні рекомендації з корекції комунікативної діяльності або в дітей із порушеннями зору, або в розумово відсталих дітей. Зокрема, науково обґрунтовано необхідність організації спеціального навчання з опорою на потенційні можливості та максимальне використання їх у процесі формування саме комунікативних навичок у старшому дошкільному віці, який є сенситивним періодом для їхнього розвитку. Проблема формування комунікативних навичок у дітей саме такого віку з порушенням зором та інтелектом практично залишилася поза увагою дослідників, з чим і пов'язана відсутність конкретних даних у спеціальній психолого-педагогічній літературі.

У першій главі представлено результати міждисциплінарного аналізу психолого-педагогічних досліджень загальної та спеціальної психолого-педагогічної літератури щодо сутності різниці феноменів «спілкування» й «комунікація»; аналізу категорії «комунікативний потенціал особистості» та його структури; особливостей навчання і виховання дітей із порушеннями сенсорної та інтелектуальної сфери. Узагальнено базові психолого-педагогічні засади розгляду проблеми комунікації та міжособистісних відносин, що дало змогу зробити висновок про обумовленість компенсаційних можливостей старших дошкільників із порушеннями зору та інтелекту специфікою їхнього прояву. Окреслено необхідність застосування особистісно-орієнтованого, діяльнісного, компетентнісного й технологічного підходів із метою формування комунікативних навичок у дітей старшого дошкільного віку з порушеннями зору та інтелекту в умовах складної структури комбінованого порушення. Системний аналіз теоретичних джерел дав змогу визначити, що неможливо розглядати комунікативні навички ізольовано у відриві від комунікативних здібностей (внутрішні властивості й можливості), які утворюють «комунікативне ядро» особистості й забезпечують стратегію комунікативної діяльності на установчому рівні, тоді як навички є тим необхідним «інструментарієм», від якого залежить тактика реалізації кожного окремого комунікативного акту, що забезпечує встановлення стійких комунікативних зв'язків дитини, сприяє налагодженню інформаційного обміну, взаємовпливу, сприйманню та відображенню соціальних взаємин, тощо. Відповідно, запропоновано теоретичний конструкт – «комунікативні навички в структурі комунікативного потенціалу». На основі теоретичного аналізу категорії «комунікативний потенціал особистості», а також її структурної репрезентації з'ясовано, що успішність реалізації комунікативного потенціалу визначається ступенем сформованості комунікативного ядра, яке репрезентують комунікативні здібності, а також комунікативної периферії, що являє собою спектр різних вербальних та невербальних комунікативних навичок.

У другій главі окреслено організаційно-методичні підходи до проведення дослідження стану сформованості комунікативного потенціалу. Запропоновано діагностичний комплекс, який розроблено з опорою на структурну модель комунікативного потенціалу. Визначено стан сформованості комунікативного ядра та комунікативної периферії в дітей старшого дошкільного віку з порушеннями зору, інтелекту та при поєднанні цих порушень. Визначено критерії оцінювання рівнів сформованості комунікативного потенціалу в дітей старшого дошкільного віку з порушеннями зору, інтелекту та при порушеннях зору та інтелекту.

У третій главі представлено педагогічну технологію формування комунікативного потенціалу особистості старшого дошкільника з порушеннями зору та інтелекту у якій визначено структурні компоненти педагогічної технології: модель, алгоритм, програма та методичні рекомендації. Описано особливості проведення корекційної роботи; визначено організаційно-педагогічні умови; репрезентовано результати експериментальної роботи, які підтвердили ефективність розробленої педагогічної технології формування комунікативного потенціалу особистості.

Монографія буде корисною науковцям і практикам: розроблений діагностичний комплекс може бути використаний педагогами спеціальних дошкільних закладів або спеціалістами реабілітаційних центрів у системі корекційно-виховної роботи зі старшими дошкільниками, які мають порушення сенсорної та інтелектуальної сфери; поліфункціональність, варіативність та мобільність розробленої педагогічної технології формування комунікативного потенціалу забезпечує можливість використання модулів (блоків) як автономних мініпрограм із формування окремих компонентів комунікативного потенціалу особистості дошкільників різних нозологій корекційними педагогами, вчителями-логопедами, психологами та вихователями дошкільних навчальних закладів, інших типів спеціальних закладів; науково-методичний інструментарій, що отримано в процесі дослідження, створює сучасне підґрунтя для підготовки та перепідготовки

корекційних педагогів, учителів-логопедів, педагогів спеціальних закладів освіти, практичних психологів.

FOR AUTHOR USE ONLY